

Emzirme ve sürdürülebilir kalkınma

Breastfeeding and sustainable development

Özden ÖZİLİCE, Türkan GÜNAY

Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, İzmir, Türkiye

ÖZ

Emzirmenin ana-çocuk sağlığı üzerine kısa ve uzun dönemde olumlu etkileri bulunmaktadır. Çocukluk çağı enfeksiyonları ve maloklüzyona karşı koruyucu olan emzirmenin çocuklarda zekâyı arttırdığı ve obeziteyi azalttığına dair birçok çalışma vardır. Anneler açısından bakıldığında ise, uzun süreli emzirme kadınları meme ve over kanserinden korumakta, doğum aralıklarını açarak sonraki gebeliği ertelemektedir. Emzirme, ana-çocuk sağlığı yararlarının ötesinde küresel sürdürülebilir kalkınma için de önemli bir bileşendir. Ülke gelir gruplarına göre emzirme değerlendirildiğinde “ilk bir saat’te emzirmeye başlama” göstergesi dışında diğer tüm göstergeler için ülke gelir grubu arttıkça emzirme oranları azalmaktadır. Türkiye’de beş yaş altı çocukların %96’sı bir süre emzirmektedir. Dünya Sağlık Örgütü’nün “İlk altı ay yalnızca anne sütü” önerisine rağmen, Türkiye’de altıncı aydaki bebeklerde bu oran %4,7 ile beklenen düzeyin çok altındadır. Ocak 2016’da gerçekleştirilen Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi’nde, 2015’te sona eren Milenyum Kalkınma Hedeflerinin yerini almak üzere Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri belirlenmiştir. Emzirme temelde tüm hedefler ile ilişkilendiriliyor olmakla birlikte, bu derlemede emzirme ile en fazla ilişkilendirilen sekiz hedef (1, 2, 3, 4, 5, 8, 10, 12) üzerinde durulmuştur.

Anahtar kelimeler: Emzirme, ana-çocuk sağlığı, sürdürülebilir kalkınma

ABSTRACT

Breastfeeding has substantial short- and long-term positive influences on maternal and infant health. Many studies have indicated that it is highly protective against childhood infections and malocclusion, enhances intelligence and decreases obesity. Prolonged breastfeeding provides a natural protection for women against breast and ovarian cancer while postponing the next pregnancy by means of extending the birth intervals. Breastfeeding, beyond its benefits for maternal and infant health, it is a substantial component for sustainable development on a global scale. When breastfeeding is assessed based on country’s income brackets, for all of indicators apart from the indicator of “commencing breast-feeding within the first hour”, the higher the income bracket of the country is, the lower are the rates of breastfeeding. In Turkey 96% of the children under five years of age are subject to breastfeeding for a while. Notwithstanding with the “Exclusive Breastfeeding up to six months of age” recommendation of the World Health Organization, this rate of 4.7% among the babies of six months of age in Turkey is far below the expected level. World Sustainable Development Summit was held in January 2016 and Sustainable Development Goals spearheaded by the United Nations were determined in order to replace the Millennium Development Goals which was ended in 2015. Although breastfeeding is more or less essentially associated with the entire goals, in this compilation, emphasis has been laid on eight goals (1, 2, 3, 4, 5, 8, 10, 12) that are mostly associated with breastfeeding.

Keywords: Breastfeeding, maternal and infant health, sustainable development

Alındığı tarih: 19.07.2017

Kabul tarihi: 17.12.2017

Yazışma adresi: Ass. Özden Özilice, Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, İzmir - Türkiye
e-mail: ozden@ozilice.com

GİRİŞ

Anne sütü yenidoğanın ilk altı ayda günlük gereksinimlerin tümünü karşılamasının yanında, yaşamın ikinci yılında dahi günlük enerji gereksiniminin

%35’ni, protein gereksiniminin %55’ni, Vitamin A gereksiniminin %80’ini karşılamaktadır⁽¹⁾. Emzirme; ana-çocuk sağlığı yararlarının ötesinde, küresel olarak sürdürülebilir kalkınma ve refah için de önemli bir bileşendir. Tek bir olumlu sağlık davranışı, yani

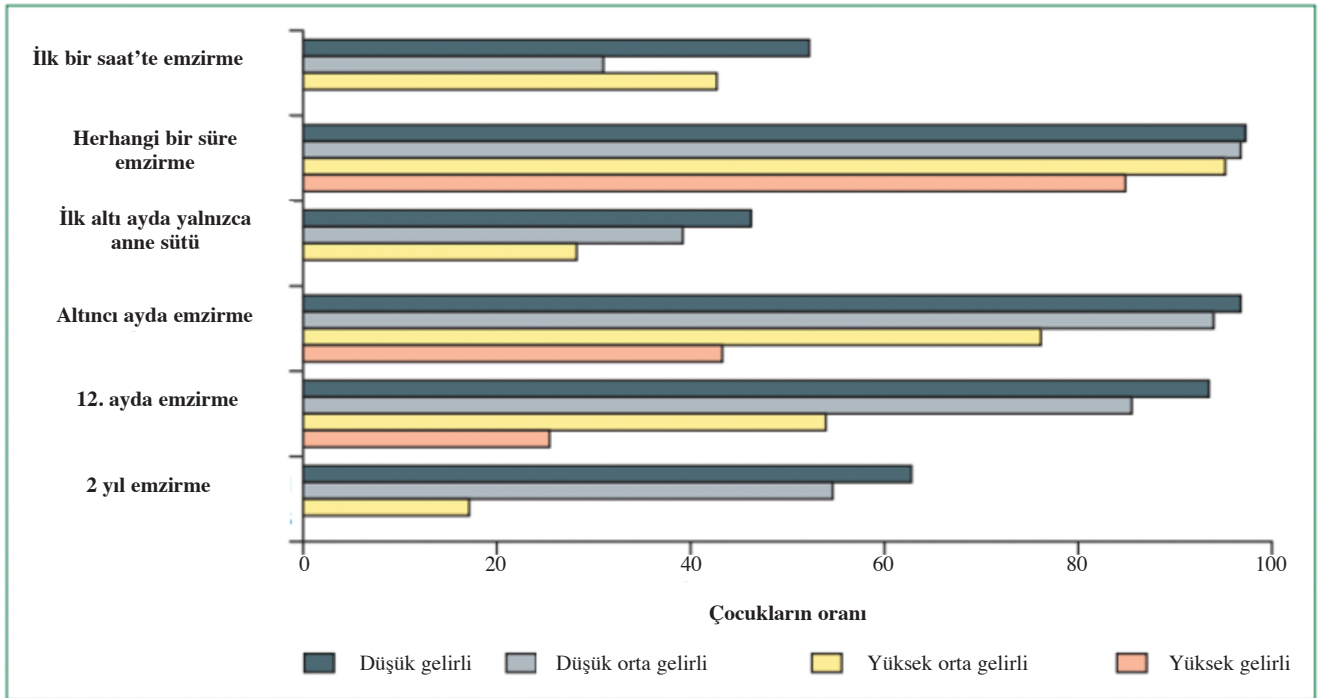
emzirmenin artırılması, ile ana-çocuk sağlığı açısından mortalite ve morbiditede azalma, çevre kirliliğinde ve ekonomik yükte azalma, zekâ düzeyinde artma sağlanabilir. Emzirme uygulamaları ile ilgili çeşitli sınıflamalar mevcuttur. En sık kullanılanlarından biri olan Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) emzirme sınıflaması Tablo 1'de sunulmuştur.

Dünyadaki Durum

Düşük-orta gelirli ülkelerde emzirmenin önemi kavranmış olsa da yüksek gelirli ülkeler için bu uzlaşma oluşmamıştır. Dünya genelinde 12 ay emzirme oranları en yüksek Sahra Altı Afrika, Güney Asya ve Latin Amerika'nın bir kısmındadır. Birçok yüksek gelirli

Tablo 1. DSÖ Emzirme sınıflaması.

Gösterge	Beslenmenin içeriği
“Yalnızca anne sütü” (Exclusive Breastfeeding)	<ul style="list-style-type: none"> • Anne sütü (emzirilme veya sağılmış anne sütü) • Vitamin damla ve şurup, mineral takviyeleri ve reçete edilmiş ilaçlar dışında hiçbir sıvı verilememektedir.
“Anne sütü ağırlıklı emzirme” (Predominant Breastfeeding)	<ul style="list-style-type: none"> • Anne sütü (emzirilme veya sağılmış anne sütü) • Su ve su bazlı içecekler (çay, ıhlamur vb.) • Meyve suyu ve şekerli su dışında hiçbir yiyecek içecek verilmemektedir.
“Kısmi emzirme” (Partial Breastfeeding)	<ul style="list-style-type: none"> • Anne sütü (emzirilme veya sağılmış anne sütü) • Süt ve süt ürünlerini içeren diğer sıvılar ve yumuşak gıdalar (meyve püresi vb.)
“Hiç emzirmeme” (No Breastfeeding)	<ul style="list-style-type: none"> • Mama, hayvan sütü ve/veya katı, yarı katı, yumuşak besinler • Anne sütü alımı YOK
“Herhangi bir süre emzirme” (Any Breastfeeding)	<ul style="list-style-type: none"> • Anne sütü (emzirilme veya sağılmış anne sütü) • Anne sütünü alıyor, süresi, özelliği hakkında bilgi yok

Grafik 1. Ülke gelir gruplarına göre emzirme göstergeleri, 2010.

Veriler 153 ülkeden, en son yapılan ulusal çalışmalardan elde edilmiştir.

Kaynak: Victora CG et al. Breastfeeding in the 21st century: epidemiology, mechanisms, and lifelong effect, Lancet 2016; 387: 475-90.

ülkede bu oran %20'nin altına düşmektedir. İngiltere'de bu oran %1'in altında, Amerika Birleşik Devletleri'nde %27, Norveç'te %35, İsveç'te %16'dır ⁽²⁾.

Ülke gelir gruplarına göre emzirme göstergeleri değerlendirildiğinde “ilk bir saat'te emzirmeye başlama” göstergesi dışında diğer tüm göstergeler için ülke gelir grubu arttıkça emzirme oranları azalmaktadır. Herhangi bir süre emzirme tüm ülke gruplarında (Fransa, İspanya ve ABD hariç) %80'in üzerindedir, ancak “ilk altı ay yalnızca anne sütü” ve “ilk bir saatte emzirme” göstergeleri için aynı durum söz konusu değildir. Düşük gelirli ülkelerde tüm yaşlar için emzirme prevalansı daha yüksektir, fakat “ilk bir saatte emzirme” ve “ilk altı ay yalnızca anne sütü” oranları ise yetersizdir (Grafik 1).

Türkiye'deki Durum

Türkiye'de emzirme temel özelliklere göre farklılıklar gösterse de beş yaş altı çocukların %96'sı bir süre emzirilmektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde emzirme Türkiye'de yaygın olmasına rağmen, çocuklarda yalnızca anne sütü ile beslenme TNSA 2008'de %42 iken, TNSA 2013'de %30'a düşmüştür; dolayısıyla yalnızca anne sütüyle beslenme önerildiği gibi yaygın olarak uygulanmamaktadır. Buna rağmen, doğumdan sonraki ilk günde emzirme TNSA 2013'te (%70) TNSA 2008'dekinden (%73) daha yaygındır. Bebek maması ve diğer sıvılara erken başlama pratiklerine sıkça rastlanmıştır ve biberon ile besleme de yaygın bir biçimde yeğlenmektedir ⁽³⁾.

Sürdürülebilir Kalkınma

Sürdürülebilir kalkınma, gelecek kuşakların gereksinimlerini karşılama olanaklarını ellerinden almadan; şimdiki kuşağın gereksinimlerinin karşılanabildiği gelişme sürecidir ⁽⁴⁾. Sürdürülebilir kalkınmanın, kavram olarak tartışılmaya ve kullanılmaya başlandığı günden bu yana genellikle kabul edilen üç boyutu bulunmaktadır. Ekonomik büyüme, sosyal kapsama, çevreyi koruma sürdürülebilir kalkınmanın üç boyutudur. Bu unsurların birleştirilmesi bireysel ve toplumsal refah için kritik öneme sahiptir ⁽⁵⁾.

Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi, Birleşmiş

Milletler (BM) 70. Genel Kurulu kapsamında Ocak 2016'da New York'ta gerçekleştirilmiştir. Zirvede BM'nin 2000 yılında belirlediği ve 2015'te sona eren Milenyum Kalkınma Hedeflerinin yerini almak üzere Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH) belirlenmiştir. “2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi: Dünyamızı Dönüştürmek” (Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development) başlıklı bildiri, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 193 BM üyesi ülke tarafından kabul edilmiştir.

Her yıl düzenlenen Dünya Emzirme Haftası'nın 2016 yılı organizasyonlarında, ülkelerin 2030 yılına kadar ulaşmayı öngördükleri 17 Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine odaklanılmış ve emzirmenin sürdürülebilir kalkınma için anahtar olduğu belirtilmiştir ⁽⁶⁾. Çocukların ve kadınların sağlığını ve yaşamını koruyan emzirme sürdürülebilir kalkınma gündeminin esas parçası olmaktadır ⁽⁷⁾.

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH) ve Emzirmenin Eşleştirilmesi

Emzirme temelde tüm sürdürülebilir kalkınma hedefleri az ya da çok ilişkilidir. Bu yazıda emzirme ile en fazla ilişkilendirilen yedi SKH açıklanacaktır.

SKH 1-Yoksulluğun Tüm Biçimlerinin Her Yerde Ortadan Kaldırılması

Emzirme bebekleri beslemenin doğal ve düşük maliyetli bir yoludur. Anne sütü muadilleri ile karşılaştırıldığında daha ekonomiktir ve aile bütçesine yük yapmaz. Emzirmede %10'luk artış ile çocuk hastalıklarının neden olduğu tedavi giderlerinde ABD'de 312 milyon dolar, İngiltere'de 7.8 milyon dolar, Çin'de 30 milyon dolar azalma beklenmektedir ⁽²⁾.

SKH 2- Açlığın Sona Erdirilmesi, Gıda Güvenliği ve Daha İyi Beslenme Güvencesinin Sağlanması; Sürdürülebilir Tarımın Desteklenmesi

İlk altı ay yalnızca anne sütü ile besleme ve emzirmenin iki yıla kadar devam etmesi yüksek kalitede besin sağlamakta; açlıktan, malnutrisyondan, obezi-

teden korumaktadır. Fazla kiloluluk ve obezitenin değerlendirildiği 113 çalışmanın meta analizinde bir süre emzirilmenin, hiç emzirilmemeye göre obezite açısından %26 koruyucu olduğu saptanmıştır ⁽⁸⁾.

SKH 3- Sağlıklı Yaşamların Güvence Altına Alınması ve Her Yaşta Esenliğin Desteklenmesi

Emzirme kısa ve uzun dönemde, ana-çocuk sağlığı açısından kritik öneme sahiptir. Emzirmenin küresel düzeyde artırılması ile 823 bin beş yaş altı çocuk ölümü ve meme kanserine bağlı 20 bin kadın ölümü önlenir ⁽⁹⁾. Bu hedefle ilintili sağlık durumları çocuk ve anne sağlığı olarak iki başlık altında değerlendirilecektir.

Çocuk Sağlığı

1. Enfeksiyon hastalıklarına bağlı ölüm

Emzirmenin farklı yaş grupları üzerinde yapılan çalışmalarda enfeksiyon hastalıklarına bağlı ölümü önlediği gösterilmiştir. Sankar ve ark. (2015) 9 tarafından enfeksiyon hastalıklarına bağlı ölümün değerlendirildiği;

- <6 ay bebeklerde yapılan 3 çalışmada yalnızca anne sütü ile beslenmenin, anne sütü ağırlıklı beslenmeye göre enfeksiyon hastalıklarına bağlı ölüm açısından %41 (OR 0.59, GA:0.41-0.85) koruyucu olduğu,
- <6 ay bebeklerde yapılan 3 çalışmada yalnızca anne sütü ile beslenmenin, kısmi emzirmeye göre enfeksiyon hastalıklarına bağlı ölüm açısından %78 (OR 0.22, GA: 0.14-0.34) koruyucu olduğu,
- <6 ay bebeklerde yapılan 2 çalışmada sadece anne sütü ile beslenmenin, hiç emzirilmemeye göre enfeksiyon hastalıklarına bağlı ölüm açısından %88 (OR 0.12, GA: 0.04-0.31) koruyucu olduğu,
- 6-24 ay aralığında yapılan 9 çalışmada bir dönem emzirmenin, hiç emzirilmemeye göre enfeksiyon hastalıklarına bağlı ölüm açısından %52 (OR 0.69, GA: 0.38-0.60) koruyucu olduğu saptanmıştır.

Literatürde yapılan çalışmalarda, karşılaştırma kriteri olarak daha uzun süreli emzirmenin kısa süreli emzirmeye göre etkisi incelenmiştir. Bu çalışmalar-

da, kısa emzirme süreleri ile daha uzun süreli emzirme süreleri karşılaştırılmıştır (Örnek karşılaştırma, belirli bir süre emzirme ile hiç emzirmeme, ilk 6 ay yalnızca anne sütü ile anne sütü ağırlıklı beslenmeye göre vb.).

2. Diyare insidansı ve diyareye bağlı hastaneye yatış

Horta ve ark (2013) 8 tarafından diyare insidansının değerlendirildiği, 5 yaş altı çocuklarda yapılan 15 çalışmada, uzun süreli emzirmenin kısa süreli emzirmeye göre diyare insidansı açısından %31 (RR 0.28, GA:0.16-0.50) koruyucu olduğu, 6 aydan küçük bebeklerde ise %63 (RR:0.37, GA:0.27-0.50) koruyucu olduğu, diyareye bağlı hastaneye yatış açısından uzun süreli emzirmenin kısa süreli emzirmeye göre %72 (RR:0.82, GA:0.16-0.50) koruyucu olduğu saptanmıştır.

3. Solunum yolu enfeksiyonları ve solunum yolu enfeksiyonlarına bağlı hastaneye yatış

Horta ve ark. (2013) 8 tarafından yapılan 16 çalışmada, iki yaş altı çocuklarda uzun süreli emzirmenin kısa süreli emzirmeye göre solunum yolu enfeksiyonları açısından %32 (RR: 0.68, GA: 0.60-0.77), solunum yolu enfeksiyonlarına bağlı hastaneye yatış açısından %57 (RR:0.43, GA:0.33-0.55) koruyucu olduğu saptanmıştır.

4. Maloklüzyon, fazla kiloluluk ve obezite

Peres ve ark (2015)10 tarafından maloklüzyonun değerlendirildiği 41 çalışmada, emzirmenin %68 (OR 0.32, GA:0.25-0.40) koruyucu olduğu, Horta ve ark (2015)11 tarafından fazla kiloluluk ve obezitenin değerlendirildiği 113 çalışmada, emzirmenin %26 (OR 0.74, GA: 0.70-0.86) koruyucu olduğu saptanmıştır. Bu çalışmalar çocukluk, adolesan ve yetişkinlik dönemlerini kapsamaktadır.

Anne Sağlığı

Emzirme yalnızca çocuk sağlığı açısından değil

uzun dönem anne sağlığı açısından da oldukça önemlidir. Chowdhury ve ark. (2015) 12 tarafından 76 çalışmanın değerlendirilmesinde erişkin kadınlarda uzun süreli emzirmenin kısa süreli emzirmeye göre Meme Ca açısından %19 (OR 0.81, GA: 0.77-0.86), Over Ca açısından %30 (OR 0.70, GA:0.64-0.75) koruyucu olduğu saptanmıştır.

Görüldüğü gibi emzirmenin en fazla etkilediği hedef, üçüncü sürdürülebilir kalkınma hedefidir.

SKH 4-Kapsayıcı ve Eşitlikçi, Nitelikli Eğitimin Güvence Altına Alınması ve Herkes için Yaşam Boyu Öğrenimin Desteklenmesi

Emzirmenin hem fiziksel hem de bilişsel gelişime önemli katkıları bulunmaktadır. Uzun emzirme süresi ile IQ puanında üç birimlik artış belirlenmiştir⁽⁸⁾. Emzirme süresinin artışı ile IQ puanında ve uzun dönemde okul başarısında artış olacak dolayısıyla daha nitelikli bireyler yetiştirilecektir.

SKH 5-Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanması ve Tüm Kadınların ve Kız Çocuklarının Güçlenmesi

Emzirme özellikle üreme sağlığı hizmetlerine (aile planlaması danışmanlığı, modern kontraseptif yöntemler) ulaşımında sıkıntılı bölgelerde yaşayan kadınlarda istenmeyen gebeliklerin önlenmesini sağlar. Emzirme doğum aralıklarını açarak bir sonraki gebeliği erteler böylece okula veya işe erken dönüşü sağlar. Uzun süreli etkin bir emzirme (ilk altı ay yalnızca anne sütü, anne sütü ağırlıklı beslenme), kısa süreli emzirmeye göre laktasyonel amenoreyi 1.17 (%95 GA, 1.04-1.32) kat arttırmaktadır⁽¹²⁾.

SKH 8-Kesintisiz, Kapsayıcı ve Sürdürülebilir Ekonomik Büyümenin, Tam ve Üretken İstihdamın ve Herkes için İnsana Yakışır İşlerin Desteklenmesi

Ülkelerin ekonomik açıdan refahı ve toplumun kalkınması için kadın istihdamı oldukça önemlidir. Kadın istihdamının artırılması ile kadın yoksulluğunun önlenmesi, hane halkı gelirinin yükselmesi ve

daha iyi yaşam şartları sağlanabilir. Aynı zamanda kadınların çalışma yaşamına dahil edilmesi toplumsal statülerinin yükselmesi bakımından gereklidir. Otuz beşinci Türkiye İstatistik Kurumu işgücü istatistiklerine göre 2017 Ağustos itibarıyla kadınların işgücüne katılım oranı %34.3, istihdam oranı %29.1'dir⁽¹³⁾. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde istihdam olanaklarının kısıtlı olduğu ülkelerde kadınlar iş güvencesi bakımından erkeklere göre dezavantajlı bir konumdadır. Hamilelik, doğum ve süt izinleri iş güvencesi bakımından dezavantajlı olan bu grubu savunmasız bir durumda bırakmaktadır. Gebe veya Emziren Kadınların Çalıştırılma Şartlarıyla Emzirme Odaları ve Çocuk Bakım Yurtlarına Dair 16 Ağustos 2013'te yayınlanan yönetmelik ve 4857 sayılı İş Kanunu 74. Maddesinde annelik güvence altına alınsa da özellikle özel sektör bağlamında sıkıntılar söz konusudur.

Anneliğin korunması ve desteklenmesi kadının emzirmeyi sonlandırmadan, işine dönüşünü ve adaptasyonunu kolaylaştırır. Annelerin emzirmeyi erken bırakmalarındaki en önemli bariyerlerden biri çalışmadır. Analık izni, iş yeri desteği, annelerin istihdam durumu girişimleri emzirmeyi %30 oranında arttırmaktadır⁽¹⁴⁾.

SKH 12- Sürdürülebilir Tüketim ve Üretim Kalıplarının Güvence Altına Alınması

Anne sütü mamaların aksine doğaldır ve yenilebilir. Mamalar ise üretim, dağıtım, tüketim için enerji gerektirir ve ambalajlar çevre kirliliğine neden olmaktadır. Bir kilo mama üretmek için 4.000 L'den fazla su gereksinimi bulunmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nde yıllık 550 milyon mama kutusu için 86 bin ton metal, 364 bin ton kâğıt kullanılmaktadır⁽¹⁵⁾.

Anne Sütü Muadili Ürünlerin (ASMÜ) Endüstrisi

Emzirmeyi arttırmak için yapılacak girişimlerin başarılı olması için öncelikle ASMÜ'lerin endüstrisini anlamak gerekmektedir.

Anne sütü muadili ürünlerin değeri gittikçe yük-

Tablo 2. Doğumdan itibaren 6. aya kadar önerilen mama miktarlarına göre hesaplanan tutarın asgari ücret üzerinden yüzdesi.

	1 öğün (gr)	1 gün (gr)	30 gün (gr)	1 aylık kutu sayısı	1 aylık mama ücreti (TL)	Asgari ücret üzerinden (%) ¹⁶
0-2 hafta	10	80	2380	7	175	12,4
2-4 hafta	15	90				
2. ay	20	100	3000	9	225	16,0
3. ay	25	125	3750	11	275	19,5
4. ay	30	150	4500	13	325	23,1
5. ay	36	180	5400	16	400	28,4
6. ay	36	144	4320	13	325	23,1

selmekte ve diğer ürünlerden farklı olarak ekonomik çalkantılardan etkilenmemektedir. 2014'te 44 milyar olan pazarın 2019'da 70 milyar dolara çıkması beklenmektedir ⁽¹⁵⁾.

Bu ürünlerin pazarlanmasında bedava tanıtıcı ürünlerin anne ve sağlık çalışanlarına ulaştırılması, medya ve internet reklamları ile olmaktadır. Çeşitli ülkelerde yapılan araştırma sonuçlarına göre reklamlar azalmış emzirme oranları ile ilişkili bulunmuştur ⁽¹⁴⁾. ASMÜ reklamlarında emzirmeme davranışı bir yaşam seçeneği olarak yansıtılmakta, bu ürünlerin olumsuz sağlık sonuçları ve ekonomik yükünden doğal olarak hiç söz edilmemektedir.

Güncel olarak 2017 Aralık itibariyle Türkiye'de en ucuz 350 mg başlangıç mamasının ücreti 25 TL'dir. Mama paketlerinin üzerinde bulunan kullanım önerileri dikkate alınarak hesaplanan aylık mama gereksinimi birinci ayda asgari ücretin (1404 TL) %12,4'üne denk gelmektedir. Doğumdan itibaren 6. aya kadar önerilen mama miktarlarına göre hesaplanan tutarın asgari ücret üzerinden yüzdesi ihtiyaca bağlı giderek artmaktadır ve Tablo 2'de sunulmuştur. Görüldüğü gibi mama kullanımı aile bütçesine önemli bir yük getirmektedir.

SONUÇ

Emzirmenin belirleyicilerini yapısal, bireysel etmenler ve mevcut düzenlemeler olarak üç basamak altında toplamak mümkündür. Aile ve toplum yapısından kaynaklanan sosyokültürel özellikler yapısal etmenlerdir, bu yapısal etmenleri şekillendirmek için kitle iletişim araçlarının etkin kullanımı ile toplumsal farkındalık yaratılmalıdır. Bebeğin ve annenin özel-

likleri bireysel etmenlerdir, anneye verilecek danışmanlık, destekleme ve laktasyon yönetimi ile anne bebeği emzirmeye erken başlar, ilk altı ay yalnızca anne sütü verir ve iki yaşına kadar da emzirmeye devam eder. Sağlık sistemi ve hizmetleri, işin niteliği ve iş yerindeki durumsal etmenler, ASMÜ pazarlanması ise mevcut düzenlemelerdir. Uygun mevzuat ve politikalar, finansman sağlanması, emzirme girişimlerinin uygulanması ve izlemi ile anneliğin korunması sağlanmalıdır.

Emzirmenin direk olarak sekiz SKH (1, 2, 3, 4, 5, 8, 12) ile ilişkili olduğu gözlenmiştir. Emzirme ile en fazla ilişkili olduğu üçüncü sürdürülebilir kalkınma hedefi bağlamında çocuk sağlığı açısından; emzirme sayesinde enfeksiyon hastalıklarına bağlı ölüm, diyare insidansı ve diyareye bağlı hastaneye yatış, solunum yolu enfeksiyonları ve solunum yolu enfeksiyonlarına bağlı hastaneye yatış, maloklüzyon, fazla kiloluluk ve obezite azalmaktadır. Anne sağlığı açısından Meme ve Over Ca azalmaktadır. İkinci sürdürülebilir kalkınma hedefi bağlamında emzirme çocukları malnutrisyon ve obeziteden korumaktadır.

Ekonomik boyutta dikkat çekici sonuçlar doğuran birinci ve sekizinci hedef bağlamında emzirme bebekleri beslemenin düşük maliyetli bir yoldur aile bütçesine yük yapmaz. Doğumdan itibaren ilk bir aylık mama ücreti asgari ücretin %12,4'üne tekabül etmektedir. Kesintisiz ve kapsayıcı ekonomik büyüme için kadın istihdamı çok önemlidir. Annenin emzirmeyi bırakmadan işe geri dönüşü için anneliğin korunması ve desteklenmesi gerekir.

Emzirmenin fiziksel gelişimin yanında bilişsel gelişim için vazgeçilemez bir unsur olduğu dördüncü hedefte açıklanmıştır. Uzun emzirme süreleri IQ pua-

nında artış ile ilişkilendirilmekte ve uzun dönemde okul başarısına ve dolayısıyla nitelikli bireylerin gelişmesiyle sonuçlanmaktadır.

Hem ekonomik hem de toplumsal cinsiyet eşitsizliği üzerinden değerlendirilen beşinci hedef özellikle aile planlaması hizmetlerine ulaşmada sıkıntı yaşayan kadınlar için nitelikli emzirme istenmeyen gebeliklerin azaltılmasına katkı sağlamaktadır.

Sonuç olarak, çevre sağlığı açısından değerlendirilen on ikinci hedef gelecek yaşamların güvence altına alınması için atık miktarının ve su tüketiminin azaltılmasının sürdürülebilir yaşam için önemini vurgulamaktadır.

Emzirme ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin her alanda eşleştirilmesi (özellikle ekonomik boyutta), politika yapıcıların ilgisini çekebilir.

KAYNAKLAR

1. WHO (2009). Infant and young child feeding: Model Chapter for textbooks for medical students and allied health professionals
2. Victora CG et al. Breastfeeding in the 21st century: epidemiology, mechanisms, and lifelong effect. *Lancet*. 2016;387:475-90.
3. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2013, Beslenme Durumu Ve Çocuk Sağlığı, s:157-174, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Ankara, Türkiye
4. World Commission on Environment and Development, 1987.
5. Jonathan M. Harris, Basic Principles of Sustainable Development, Global Development and Environment Institute Working Paper 00-04, 2000)
6. Breastfeeding: A Key to Sustainable Development , UNICEF Executive Director Anthony Lake , WHO Director General Margaret Chan, World Breastfeeding Week 2016 Message.
7. UNICEF, A Post-2015 World Fit For Children, An Agenda For Every Child 2015.
8. Horta, BL and Victora, CG. Short-term effects of breastfeeding: a systematic review of the benefits of breastfeeding on diarrhoea and pneumonia mortality. World Health Organization, Geneva; 2013.
9. Sankar, MJ, Sinha, B, Chowdhury, R et al. Optimal breastfeeding practices and infant and child mortality. A systematic review and meta-analysis. *Acta Paediatr*. 2015. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/26249674> (Erişim tarihi: 2 Aralık 2016).
10. Peres KG, Cascaes AM, Nascimento GG, Victora CG. Effect of breastfeeding on malocclusions: a systematic review and meta-analysis. *Acta Paediatr Suppl*. 2015;104:54-61. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/26140303> (Erişim tarihi: 2 Aralık 2016).
11. Horta BL, de Mola CL, Victora CG. Long-term consequences of breastfeeding on cholesterol, obesity, systolic blood pressure, and type-2 diabetes: systematic review and meta-analysis. *Acta Paediatr Suppl*. 2015;104:30-37. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/26192560> (Erişim tarihi: 2 Aralık 2016).
12. Chowdhury, R, Sinha, B, Sankar, MJ et al. Breastfeeding and maternal health outcomes: a systematic review and meta-analysis. *Acta Paediatr Suppl*. 2015;104:96-113. <https://doi.org/10.1111/apa.13102>
13. Türkiye İstatistik Kurumu, İşgücü İstatistikleri, 2017. <http://www.tuik.gov.tr> (Erişim tarihi: 12.12.2017).
14. Sinha B et al (2015). *Lancet* Dec. 2015 Interventions to improve breastfeeding outcomes: a systematic review and meta-analysis
15. Rollins NC et al. Why invest, and what it will take to improve breastfeeding practices?, *Lancet*. 2016; *Lancet* 2016;387:491-504. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(15\)01044-2](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(15)01044-2)
16. <https://www.csgb.gov.tr/home/Contents/Istatistikler/AsgariUcret> (Erişim tarihi: 11.12.2017)